



โอกาสการท่องเที่ยวภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญและความยั่งยืน กรณีเทศบาลเมืองลำพูน

Tourism opportunity of ordinary cultural landscape and sustainability: a case of Lamphun Municipality

อังนุทิพย์ ศรีสุวรรณ¹
Angunthip Srisuwan¹

Received: 2023-05-12

Revised: 2024-02-25

Accepted: 2024-03-06

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองสำคัญต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะเมืองที่ได้รับการตรารับรองว่าเป็นแหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมมรดกโลก เป็นผลให้แหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมโลกดังกล่าวต่างเป็นจุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวในโลกยุคปัจจุบัน ในขณะที่เมืองสามัญหรือ Ordinary City เป็นเมืองที่มีอยู่จำนวนมากถูกมองข้ามและเสียโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจของเมือง อย่างไรก็ตาม แม้เมืองสามัญจะไม่ได้มีการออกแบบกายภาพของเมืองที่โดดเด่นในระดับสากล แต่ยังคงมีการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างเป็นกิจวัตร มีความจริงแท้ มีเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ประกอบขึ้นด้วยฉันทามติของผู้คนในเมืองสามัญ ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาเพื่อการวางแผนและออกแบบเมืองเช่นกัน งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและคุณลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมืองสามัญ กรณีศึกษาเมืองลำพูน และเสนอโอกาสในการประยุกต์ใช้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในเมืองสามัญเพื่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษาได้เผยให้เห็นถึงลักษณะกายภาพทางธรรมชาติ และมิติทางวัฒนธรรมของเมืองลำพูนที่สอดประสานกันเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตลอดจนเผยให้เห็นถึงกิจกรรมที่ถูกซ่อนเร้นโดยสิ่งปลูกสร้างสมัยใหม่ที่เป็นโอกาสในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเมืองสามัญลำพูน และการอภิปรายถึงข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางของความยั่งยืน

คำสำคัญ: เมืองสามัญ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ โอกาสการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: angunthip.s@cmu.ac.th

Abstract

Tourism serves as a pivotal driver of economic development for significant cities worldwide. Particularly, cities designated as global heritage cultural landscapes hold great importance as key tourist destinations in the contemporary era of global tourism. In contrast, ordinary cities often remain overlooked and miss out on opportunities for urban economic development. While ordinary cities may not possess physical settings of outstanding universal value, they nevertheless sustain the lives of their inhabitants and embody inherent authenticity, cultural identity, and values that reflect the collective attitudes of their residents. Consequently, studying ordinary cities becomes a worthwhile endeavor for urban planning and design. The primary objective of this research is to investigate the components and cultural landscape characteristics of an ordinary city, with a focus on the case study of Lamphun. The study aims to present opportunities for the application of cultural landscapes in common cities for tourism purposes. The findings of the study reveal the integrated physical and cultural dimensions of Lamphun, forming a cultural landscape. Additionally, it sheds light on the activities discreetly embedded within modern urban constructions that serve as opportunities for the tourism industry in Lamphun. Furthermore, the study provides insights and recommendations for the sustainable development of tourism in the context of cultural landscapes.

Keywords: Ordinary City, ordinary cultural landscape, tourism opportunity, sustainable tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เติบโตตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา อิทธิพลกระแสโลกเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันได้เปิดโอกาสให้ผู้คนจากทุกมุมโลกรับรู้ข่าวสาร สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางที่สวยงามและน่าสนใจ ตลอดจนการพัฒนาการคมนาคมที่ส่งผลให้การเดินทางเป็นไปได้โดยสะดวก เป็นแรงสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเผยความงามของเมืองต่าง ๆ แก่สายตาประชาคมโลก ตลอดจนประชาสัมพันธ์และกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นับตั้งแต่นั้นมาการท่องเที่ยวได้ถูกพัฒนากลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ส่งอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองในหลายเมืองของโลก ซึ่งบ่อยครั้งที่การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยว บิดเบือนหรือทำลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชาวการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากสถานที่ธรรมชาติที่เป็นเป้าหมายของสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว เมืองเป็นพื้นที่ปลายทางสำคัญของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยนักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวในเมืองหลัก หรือเมืองที่ได้รับการตรารับรองในเรื่องความสวยงามและมรดกทางวัฒนธรรม หรือเมืองมรดกโลก อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่เมืองเป็นสถานที่ที่ผู้คนตัดสินใจสรรสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองกิจกรรมการใช้ชีวิตต่าง ๆ ของผู้คนในเมือง เช่น กิจกรรมการอยู่อาศัย กิจกรรมการค้า กิจกรรมการบริการฯ เมืองจึงมีบทบาทในฐานะของสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นและสร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน กลุ่มคน และอาคารบ้านเรือน ตลอดจนสิ่งปลูกสร้างทั้งหมดของเมือง ทุกเมืองจึงเป็นผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างสถานที่กับผู้คน สังคม การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจที่มีความจำเพาะของแต่ละเมือง หากแต่กระแสหลักของการท่องเที่ยวยังคงให้น้ำหนักกับเมืองที่มีความโดดเด่นหรือมีชื่อเสียงประกันคุณภาพความงาม โดยมองข้ามเมืองที่มีกิจกรรมในลักษณะกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมสามัญในชีวิตประจำวันของผู้คน ตลอดจนความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง และเชื่อมโยงระหว่างผู้คนและสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมือง ในทางตรงกันข้ามเมืองสามัญ (ordinary city) ที่ไม่ได้มีลักษณะโดดเด่นกลับยังคงแฝงไปด้วยสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ตลอดจนพื้นที่เฉพาะที่ประกอบด้วย ความทรงจำ ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ หรือเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่อย่างเต็มเปี่ยมของประชากรเมือง จึงนับเป็นโอกาสและความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครื่องมือของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ แนวทางการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญของเทศบาลเมืองลำพูน จึงเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่สำคัญในการจุดประกายทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาองค์ประกอบและคุณลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองสามัญ กรณีศึกษาเมืองลำพูน
2. เสนอโอกาสในการประยุกต์ใช้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเมืองสามัญ

ความหมายและพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อคุณลักษณะ และสภาพบริบทแวดล้อมทางธรรมชาติที่ตั้งอยู่ สื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐาน ในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน ภายใต้เงื่อนไขการขับเคลื่อนของสังคม เศรษฐกิจ และบริบททางกายภาพของพื้นที่ ปრაกฏออกมาในรูปของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกันความยั่งยืนและความหลากหลายทางชีวภาพ ของพื้นที่นั้น นอกจากนี้ พลังงานเชื่อของชุมชนและจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมา ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คน ประกอบกันเป็นความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณที่จำเพาะระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกับสถานที่ เกิดเป็นองค์ ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม จึงกล่าวได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมครอบคลุมทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น อาคาร บ้านเรือน ถนนหนทาง และสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นจินตภาพ ผัสสะ และบรรยากาศที่รับรู้ได้ (Fouberg, Murphy & De Blij, 2015) ตลอดจนจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติ การแสดงออกเชิงศิลปะจากชุมชนเฉพาะแห่ง นั้นก่อรูปเป็นเอกลักษณ์ของสังคม (collective identity) โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมอาจมีคุณค่าที่เป็นของส่วน รวมของสังคม หรือมีคุณค่าในลักษณะเป็นตัวแทนที่แสดงความเป็นตัวตนของพื้นที่นั้น ๆ และเพื่อเป็นการ เผยให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ปกป้องวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่สืบทอดกันมา และสงวนรักษาร่องรอยวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไป ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าเอกลักษณ์เฉพาะและโดดเด่นจึงถูกขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีรายชื่อมรดกโลก (World Heritage List) เพื่อปกป้องภูมิทัศน์วัฒนธรรมประวัติศาสตร์และคงไว้ซึ่งความหลากหลายทาง ชีวนิเวศ (World Heritage Convention, 2023)

ในการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติได้เริ่มต้นโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ เห็นสมควรให้ก่อตั้งระบบการดำเนินงาน ในรูปแบบของอนุสัญญาระหว่าง ประเทศ และมีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (The World Heritage Convention) เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) ณ กรุงปารีส เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการปกป้องคุ้มครองและรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทาง ธรรมชาติอันทรงคุณค่าที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวล มนุษยชาติทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตตลอดไป โดยอาศัยกลไกสำคัญในการคัดเลือกแหล่งมรดก ทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของรัฐสมาชิกเพื่อนำไปสู่การขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก ในครั้งนั้น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมอยู่ในข่ายของการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) โดยคำว่า ภูมิทัศน์ วัฒนธรรมถูกประดิษฐ์ขึ้นในวงการวิชาการในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และได้รับการยอมรับในวงการอนุรักษ์ ในคริสต์ทศวรรษที่ 1990 (Jacques, 1994) ภายหลังจากที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ รับเอาภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ในหมวดของการอนุรักษ์ (conservation category) (Fowler, 2003) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเรื่องที่น่าสนใจวิชาการต่าง ๆ จากหลากหลายสาขาวิชาให้ความ สนใจ โดยแนวคิดในการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม

และผู้คนในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง เป็นผลให้เกิดการตีความที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการปรับสภาพแวดล้อมของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง (O'Hare, 1997)

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นหนึ่งในหลายวิธีในการศึกษาสถานการณ์ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ โดยภูมิทัศน์ของการตั้งถิ่นฐานเป็นการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายใต้แนวคิดของการเป็นสถานที่ตำแหน่ง (places) ซึ่งประกอบกันขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของวัฒนธรรมที่วางซ้อนอยู่บนภูมิทัศน์ธรรมชาติ (O'Hare, 1997) และเมื่อเวลาผ่านไปภูมิทัศน์ดังกล่าวจึงสร้างให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น ๆ โดยความต่อเนื่องของการพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมอยู่ในความสนใจของสหสาขาวิชาการ โดยคำว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมถูกใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1880 โดย อ็อตโต ชลูเตอร์ (Otto Schlüter) นักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมัน ซึ่งเมื่อเริ่มแรกเป็นการมุ่งสนใจไปที่การอธิบายรูปแบบพื้นฐานของการตั้งถิ่นฐานที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์และวัฒนธรรม โดยใช้ภูมิทัศน์เป็นข้อมูลหลักในการอธิบายรูปแบบภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษาแบบเมือง (O'Hare, 1997 อ้างใน Whitehand, 1983) โดยการวิเคราะห์ที่อยู่บนพื้นฐานของรูปทรงที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน หน้าที่ใช้สอย และพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของการตั้งถิ่นฐานอื่น ๆ ติดตามมา คำว่า “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” ได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมาโดยการนำของ ศาสตราจารย์คาร์ล ซาวเออร์ (Carl Sauer) และนักภูมิศาสตร์ที่ศึกษาภูมิศาสตร์ของมนุษย์ (human geography) จาก Berkeley School ประเทศสหรัฐอเมริกาในคริสต์ทศวรรษที่ 1920 และคริสต์ทศวรรษที่ 1930

ต่อมางานวิจัยภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ขยายเขตความรู้เพิ่มเติมครอบคลุมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่โดยมุ่งความสนใจไปที่การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้กระทำ และเหตุของการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ (Taylor, 1989) และในคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ความสนใจในภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ขยายวงไปสู่สหสาขา ได้แก่ นักภูมิศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมซึ่งสนใจกระบวนการการเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ ตลอดจนภูมิทัศน์สามัญ (ordinary landscapes) (Meinig, et al., 1979) และประวัติศาสตร์เชิงพื้นที่ของภูมิทัศน์ในชนบท (Hart, 1975) อีกทั้งนักมานุษยวิทยาที่สนใจในความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมและผืนดิน การปรับตัวของมนุษย์ในสิ่งแวดล้อม และอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในแนวคิดภูมิทัศน์ที่มีชีวิต (living landscape) (Fleure & Davies, 1989) รวมถึงนักภูมิศาสตร์ที่สนใจในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Sopher, 1981) เป็นต้น และในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นยุคหลังสมัยใหม่ การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมมุ่งเน้นในการหาความรู้เชิงลึก โดยการแสวงหาความหมายและคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยความจริงแท้กลายเป็นแนวทาง (theme) ของการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรม เกิดการศึกษาเพื่อประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมในสถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงการศึกษาโดยใช้ศาสตร์อื่น ๆ ในการหาความหมายและคุณค่าของภูมิทัศน์นั้น เช่น ภูมิศาสตร์การเมือง ภูมิศาสตร์สตรีนิยม ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว เป็นต้น และคำว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมถูกใช้แพร่หลายในคริสต์ทศวรรษที่ 1990 โดยวงการการอนุรักษ์ในเวลาต่อมา

แม้ว่าศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจะมีความแพร่หลาย และอยู่ในความสนใจของหลากหลายสาขาวิชา หากแต่นิยามและในวิธีการปฏิบัติยังมีความคลุมเครือ ไม่เฉพาะเจาะจง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1992 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ ได้ตราเครื่องมือในการตระหนักและปกป้องภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ในเอกสารแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage) และยอมรับปฏิสัมพันธ์ (interaction) ที่สำคัญระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติว่าเป็นภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมด้วย โดยในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ค.ศ. 1999 ได้จำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ทั้งนี้ อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกได้มีการปรับปรุงให้มีความรัดกุมยิ่งขึ้นในหลายครั้ง แต่สาระเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกฉบับ ค.ศ. 2021 กำหนดประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ในหมวด (chapter) II.A วรรค (paragraph) ที่ 47

ในแนวทางการอนุรักษ์ตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก 2021 (World Heritage Convention, 2021) ได้กำหนดเกณฑ์การขอรับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกที่มีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล ไว้ 10 ข้อ โดยคณะกรรมการพิจารณาจะพิจารณาจากเกณฑ์ทั้ง 10 ข้อ ซึ่งหากแหล่งที่เสนอเพื่อขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับข้อหนึ่งข้อใดหรือหลายข้อแล้ว จะได้รับการพิจารณาประกาศเป็นมรดกโลก นอกจากนี้ ในการขอรับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกนั้น แหล่งที่เสนอรับการขึ้นทะเบียนต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของความครบถ้วน (integrity) และ/หรือตามความเป็นของแท้ (authenticity) และต้องมีระบบการคุ้มครองและการจัดการอย่างเพียงพอสำหรับปกป้องแหล่งนั้น ๆ เพื่อให้เชื่อว่ามีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากล

จากเกณฑ์พิจารณาคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม ทำให้สามารถตีความภูมิทัศน์วัฒนธรรมในหลายประเภท ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติสหรัรัฐอเมริกา (National Park Service: NPS) ได้ให้ความหมายว่า เป็นพื้นที่ภูมิประเทศที่ประกอบด้วยแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันกับประวัติศาสตร์ กิจกรรม ผู้คนหรือกลุ่มคน โดยจำแนกประเภทย่อยของภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและดำเนินการปกป้องคุ้มครอง (National Park Service, 2022)

โดยสรุปภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ประกอบด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนพืชพรรณ สัตว์ป่าหรือสัตว์เลี้ยงในพื้นดินนั้น จะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ กิจกรรม หรือบุคคล หรือการแสดงคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือสุนทรียะอื่น ๆ ของพื้นที่ด้วยและจากพัฒนาการการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของการตั้งถิ่นฐานจากวัฒนธรรมผ่านช่วงเวลา ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ พื้นที่ตั้ง (natural setting) วัฒนธรรม หรือประดิษฐ์กรรมของมนุษย์ (human intervention) และเวลา (time) (Buttimer, 1980) โดยภูมิทัศน์วัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้ตอบสนอง

กิจกรรมภายใต้เงื่อนไขวัฒนธรรมแห่งตน ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเริ่มต้นได้รับความสนใจในลักษณะกายภาพของ ภูมิทัศน์ (landscape) รูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อการตั้งถิ่นฐาน โดยมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรวัฒนธรรม ที่จับต้องได้ (tangible cultural resource) จากนั้นจึงขยายองค์ความรู้ไปยังศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา การเมืองการปกครอง จิตวิทยาฯ เพื่ออธิบายลักษณะภูมิทัศน์กายภาพที่เกิดจาก การจัดการของมนุษย์ซึ่งเป็นผลมาจากทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural resource) เช่น ภูมิปัญญา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ แนวการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมในปัจจุบันให้ความสำคัญ ทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยมุ่งเน้นการศึกษาไปที่ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มี ชีวิต (living landscapes) อันเป็นผลมาจากการดำเนินชีวิต ดำเนินกิจกรรมของผู้คนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ (living people) ที่ส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความเคลื่อนไหว และไม่หยุดนิ่ง มีพลวัต หรือความ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาโดยผู้คนที่อาศัยอยู่ในที่นั้น เกิดเป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่มาตรการเพื่อการปกป้อง ค้ำครองภูมิทัศน์วัฒนธรรม ภายใต้การบริหารจัดการโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ในปี ค.ศ. 1992 ได้แปลความหมายและประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม เกิด เป็นเกณฑ์การพิจารณาเพื่อขึ้นทะเบียนมรดกโลก ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าเกณฑ์การพิจารณาขึ้นทะเบียนมรดก โลกที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม (เกณฑ์ข้อที่ i-vi) ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น และคุณค่าที่เป็นสากล ไม่ได้ครอบคลุมในคุณค่าวัฒนธรรมที่เป็นสามัญในวิถีชีวิตและสังคมทั่วไป นอกจากนี้ ความสนใจจากนักวิชาการจากหลากหลายสาขาความเชี่ยวชาญ ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างศาสตร์ความเชี่ยวชาญในประเด็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม ไปสู่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ

คุณค่าภูมิวัฒนธรรมเมืองสามัญและการท่องเที่ยว

ภูมิวัฒนธรรม (cultural landscape) สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ในอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน เกิดเป็นการหมายรู่ร่วมกันของคน ในสังคมตลอดจนพัฒนาไปสู่ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของสถานที่ และไม่เพียงชนบทเท่านั้นที่เป็นตัวแทน ของภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่เมืองสามารถเป็นตัวแทนได้เช่นกัน เพราะทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อ เป็นหนทางในการสถาปนาตัวตนและความสัมพันธ์ของสังคมที่สร้างขึ้นระหว่างผู้คน (Groth & Bressi, 1997) ดังนั้น ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองจึงเป็นการตัดสินใจรังสรรค์สภาพแวดล้อมทางกายภาพนั้นให้เกิดขึ้น เพื่อ ตอบสนองกิจกรรมการใช้ชีวิตต่าง ๆ ของผู้คนในเมือง เช่น กิจกรรมการอยู่อาศัย กิจกรรมการค้า กิจกรรม การบริการฯ ภายใต้กติกาหรือจารีตหรือโลกทัศน์ในกรอบคิดของสังคมในบริเวณนั้น ๆ เมืองทุกเมืองจึงเป็น ผลลัพธ์ของการผสมผสานระหว่างสถานที่กับผู้คน สังคม การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจที่มีความจำเพาะ ของแต่ละเมือง โดยผลผลิตภูมิทัศน์ที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นล้วนมีความหมายเชิงวัฒนธรรม (Lewis, 1979) ซึ่ง Meinig, et al. (1979) และ Fernandez & Del Espino Hidalgo (2014) ได้ระบุถึงภูมิทัศน์ที่เป็นสามัญ (ordinary landscape) ว่าเป็นภูมิทัศน์ที่ปรากฏโดยทั่วไป แต่น้อยคนที่จะนึกถึง เพราะภาพของภูมิทัศน์

วัฒนธรรมสามัญมีลักษณะยุ่งเหยิง ไม่เป็นระเบียบ เป็นสถานที่ผู้คนในเมืองคุ้นเคยในกิจวัตรประจำวัน โดยภูมิทัศน์สามัญของเมืองถูกสร้าง ผลิตซ้ำ และเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา โดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ เทคโนโลยี (Lewis, 1979) ดังปรากฏในภาพภูมิทัศน์เมืองเปรียบเทียบระหว่างเมืองในยุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมและหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่บางองค์ประกอบถูกละเลยไป ขณะเดียวกันมีบางองค์ประกอบที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ภาพของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ จึงมีความแตกต่างไปจากภาพของเกณฑ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่กำหนดขึ้น โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ที่เน้นการให้คุณค่าแก่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีลักษณะที่เป็นประวัติศาสตร์ แสดงถึงความสำเร็จในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าที่โดดเด่น ไม่สามารถที่จะทำขึ้นใหม่ได้ (not renewable) (Fernandez & Del Espino Hidalgo, 2014) และหยุดนิ่ง (Bushell & Staiff, 2012) เกิดเป็นชุดของความเข้าใจในภูมิทัศน์วัฒนธรรมในลักษณะเป็นสัญลักษณ์ของภาพแฟนตาซีขึ้นในจิตใจของผู้พบเห็น (series of tropes and fantasies) (Winter & Daly, 2012) ซึ่งเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยองค์การยูเนสโก ทำให้ไม่ใช่ภูมิทัศน์ทุกสถานที่ที่มีคุณค่าเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ในวิถีปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมในกฎเกณฑ์ขององค์การยูเนสโก กลับพบอุปสรรคของความเปลี่ยนแปลง ดังปรากฏแหล่งมรดกวัฒนธรรมของโลกจำนวน 40 รายชื่อ (คิดเป็นร้อยละ 4.29) ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมทั้งหมด) กำลังตกอยู่ในภาวะอันตราย (World Heritage in Danger) (World Heritage Convention, 2023) ซึ่งหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่แหล่งมรดกโลกเหล่านั้นอยู่ในภาวะอันตราย เป็นผลสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่ทำให้เมืองขยายตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะในยุคสมัยที่สื่อดิจิทัลเฟื่องฟู การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเป็นได้ง่ายและสามารถแพร่หลายในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับโลก ตลอดจนนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรองในประเทศไทย ในทางหนึ่งสามารถสร้างให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็ว และทำลายแก่นของความจริงแท้ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้นไปในขณะเดียวกัน ในขณะที่มีมาตรการดำเนินงานของมรดกโลกพยายามคงความเปลี่ยนแปลงให้เกิดในอัตราที่ช้า การวางแผนให้การท่องเที่ยวสามารถเติบโตคู่ขนานไปกับการรักษามรดกวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น การรวมศูนย์กลางของการควบคุมการเปลี่ยนแปลงมรดกโลก จึงเป็นการติดกับดักในเวลา (trapped in time) (Bushell & Staiff, 2012)

การปรับตัวยอมรับในการเคลื่อนไหวและองค์ประกอบที่ซับซ้อนและพัฒนาไปของเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็น ดังเช่นการอนุรักษ์ตลาดตามท้องถนน (street market) คู่ขนานไปกับการดำเนินกิจกรรมของห้างสรรพสินค้า การปรับตัวดังกล่าวเป็นไปในแนวทางของคามิลโล ซิตเต (Camillo Sitte) ที่กล่าวในหนังสือ City planning according to artistic principles ในปี ค.ศ. 1889 ว่าการพัฒนาเมืองควรมุ่งความสนใจไปที่การสร้างลักษณะคุณภาพของที่วางเมืองที่เป็นส่วนรวมมากกว่าการให้ความสำคัญเพียงส่วนประกอบย่อยของเมือง (Bushell & Staiff, 2012) นอกจากนี้นักวิชาการจำนวนหนึ่งยังให้ความสำคัญและสนับสนุนการพิทักษ์มรดกวัฒนธรรมสามัญในภาพรวมของเมืองควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมแต่ละอาคาร ร่วมกับการเคารพความหลากหลาย และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Bushell & Staiff, 2012; Taylor, 2012; Lewis, 1979) ตัวอย่างเช่น Yuen (2005) ทำการศึกษาเพื่อค้นหาอัตลักษณ์

ของพื้นที่เมืองสิงคโปร์ พบว่า สถาปัตยกรรมทั้งเก่าและใหม่ ต่างนำเสนอให้เห็นถึงพลังและความมีชีวิตชีวาของวิถีสังคมเมือง ซึ่งความหลากหลายเหล่านี้สร้างให้เกิดความหลากหลายและความน่าสนใจให้กับเมือง (Siririsak, 2009) ตีพิมพ์บทความวิชาการในชื่อ Conservation of Bangkok old town ระบุว่า แม้พระราชวังและอาคารทางศาสนาจะได้รับการปกป้องในแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการตระหนักถึงมรดกท้องถิ่นและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่าเมืองหลวงพระบาง ซึ่งเป็นเมืองมรดกโลกได้ผ่อนคลายความตึงเครียดของกฎมรดกโลก ไปสู่การให้คุณค่าและให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของสถานที่ (the spirit of the place) ในสำนึกของคนท้องถิ่น (Bushell & Staiff, 2012)

ความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญของเมืองที่มีต่ออัตลักษณ์ (identity) ของเมืองนั้น เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในสถานที่ที่เกิดขึ้นของกิจกรรมสำหรับผู้คนทั่วไปในเมือง การถักทอวัฒนธรรมที่หลากหลายนี้ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสถานที่ที่ประกอบกิจกรรมร่วมกับความรู้สึกของความเป็นเจ้าของสถานที่และอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างชัดเจน และทุกเมืองต่างสร้างภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เฉพาะตัว ตามแบบแผนและรูปแบบการดำเนินชีวิตตามฉันทามติของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้น ๆ โดยความปกติธรรมดา (ordinariness) ของสถานที่ต่าง ๆ ที่ต่างกันสามารถที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ トラバドที่ความปกติธรรมดาแตกต่างไปจากการรับรู้เดิมของนักท่องเที่ยว (Ashworth & Larkham, 2014) จากทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นแหล่งสนับสนุนความคิดในการมุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญของเมือง และใช้ประกอบการดำเนินการวางแผนและอนุรักษ์เมืองลำพูนควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเป็นการดำเนินการโดยอาศัยเครื่องมือที่หลากหลาย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรม เพื่อทราบเรื่องราว ประวัติศาสตร์ความเป็นมา กรอบความคิด และความเชื่อ ตลอดจนเอกสารราชการต่าง ๆ รวมถึงวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. การสำรวจกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองลำพูน
3. การสำรวจและถ่ายภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยจำแนกเป็น 3 หมวดหลัก (ดังภาพที่ 1) ได้แก่
 - 3.1 ลักษณะกายภาพธรรมชาติ (natural landforms) ได้แก่ ลักษณะภูมิฐาน สภาพแวดล้อมธรรมชาติ พืชพรรณ

3.2 วัฒนธรรม ซึ่งจำแนกออกเป็น

1) กายภาพที่สะท้อนวัฒนธรรม (material culture) ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการสัญจร สิ่งปลูกสร้าง โครงสร้างผังเมือง

2) ปฏิสัมพันธ์ความเชื่อมโยงของคนกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ผู้คน วิธีปฏิบัติ อัตลักษณ์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ

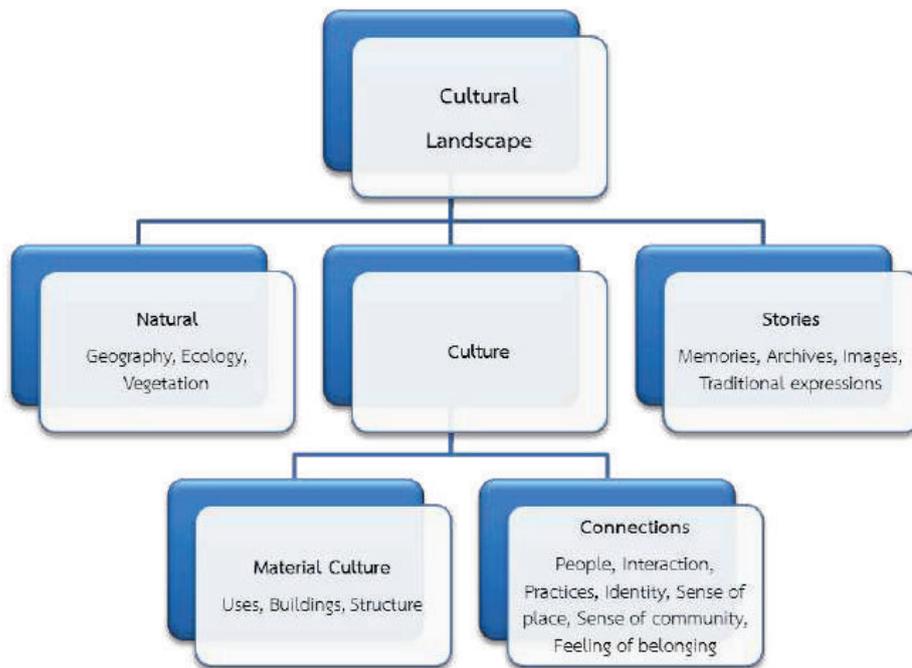
3.3 เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ (stories) ได้แก่ ความทรงจำ ภาพถ่าย การแสดงออกในกิจกรรมเชื่อมโยงประวัติศาสตร์

4. รวบรวมข้อมูลภูมิทัศน์วัฒนธรรมในมุมมองของผู้ที่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน โดยการสัมภาษณ์อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายบริการ

5. วิเคราะห์ข้อมูลผ่านเครื่องมือวิเคราะห์ศักยภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมเทศบาลเมืองลำพูน ด้วยเทคนิค SWOT Analysis

6. อภิปรายผลการศึกษา

7. สรุปผลการศึกษา



ภาพที่ 1 องค์ประกอบการสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูน

องค์ประกอบและลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูน

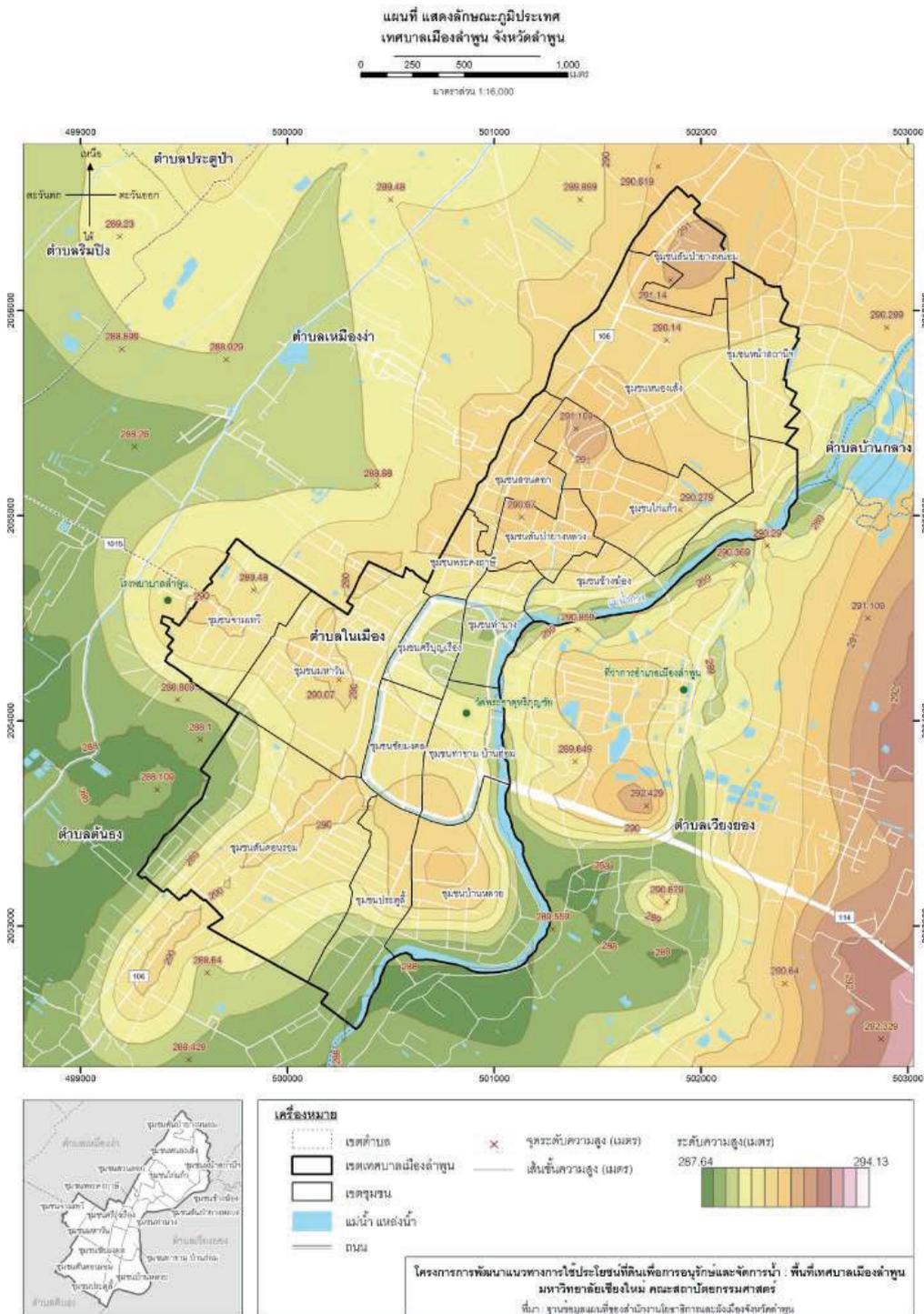
ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีนัยยะของสถานที่ที่ประกอบขึ้นด้วยมิติของพื้นที่ซึ่งมีการวิวัฒน์ผ่านการออกแบบและการใช้งาน และก่อให้เกิดความรู้สึกถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของพื้นที่ โดยประกอบกันขึ้นทั้งองค์ประกอบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ได้เป็น 3 ส่วน โดยองค์ประกอบและลักษณะภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูนแสดงในผลการสำรวจ ดังนี้

1. ลักษณะกายภาพธรรมชาติ (natural landforms)

เทศบาลเมืองลำพูน เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พิกัดละติจูด 18.573 ลองจิจูด 99.002 (Digital Government Development Agency (Public Organization), 2018) จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองลำพูน พ.ศ. 2479 (Thai Royal Gazette, 1936) มีพื้นที่รับผิดชอบ 5.2 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำกวัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแอ่งที่ราบเชียงใหม่ – ลำพูน มีความสูงที่ระดับ 290.29 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีลักษณะภูมิประเทศราบเรียบไปจนถึงค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดเอียงของพื้นที่ภายในเขตเทศบาลเมืองลำพูนอยู่ระหว่าง 0-2 เมตร โดยมีลักษณะของที่เนินหลังเต่าสลับที่ราบลาดลงจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ และลาดลงสู่แม่น้ำปิงทางทิศตะวันตกและแม่น้ำกวังทางทิศตะวันออกของพื้นที่ (ดังภาพที่ 2) มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26.4 องศาเซลเซียส ความชื้นเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณร้อยละ 72 สถิติปริมาณฝนระหว่างปี พ.ศ. 2523-2560 พบว่า ปริมาณฝนในจังหวัดลำพูนมีปริมาณรวมเฉลี่ย 1,040.10 มิลลิเมตรต่อปี โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกต่อปีจำนวน 108 วัน

เมืองลำพูน มีแม่น้ำไหลผ่าน 2 สาย ได้แก่ แม่น้ำกวัง และแม่น้ำปิง โดยแม่น้ำกวังนอกจากใช้เป็นแหล่งอุปโภคบริโภคของชาวลำพูนแล้ว ยังเป็นเส้นกั้นอาณาเขตเทศบาลเมืองลำพูนทางทิศตะวันออกอีกด้วย ส่วนแม่น้ำปิงอยู่ทางทิศตะวันตกของเทศบาลเมืองลำพูน ซึ่งเขตเทศบาลเมืองลำพูนไม่ครอบคลุมไปถึงแม่น้ำปิง ทั้งนี้แม่น้ำปิงห่างจากเขตชุมชนจามเทวีซึ่งเป็นชุมชนทางทิศตะวันตกที่สุดของเขตเทศบาลเมืองลำพูนเป็นระยะทางราว 4 กิโลเมตร โดยแม่น้ำกวัง พ.ศ. 2561 มีปริมาณน้ำเฉลี่ย 648.9 ล้านลูกบาศก์เมตร และมีคุณภาพน้ำจากทั้ง 4 สถานีวัดคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม (Department of Drainage and Sewerage, Pollution Control Department, 2018)

ลักษณะของดินในเขตเทศบาลเมืองลำพูน เป็นกลุ่มชุดดินที่ 38 ธรณีสัณฐานดินเป็นดินร่วนปนทรายหยาบ และดินเหนียวปนทรายแป้งในบริเวณทิศตะวันตกและทิศใต้ของเขตเทศบาลเมืองลำพูน มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง

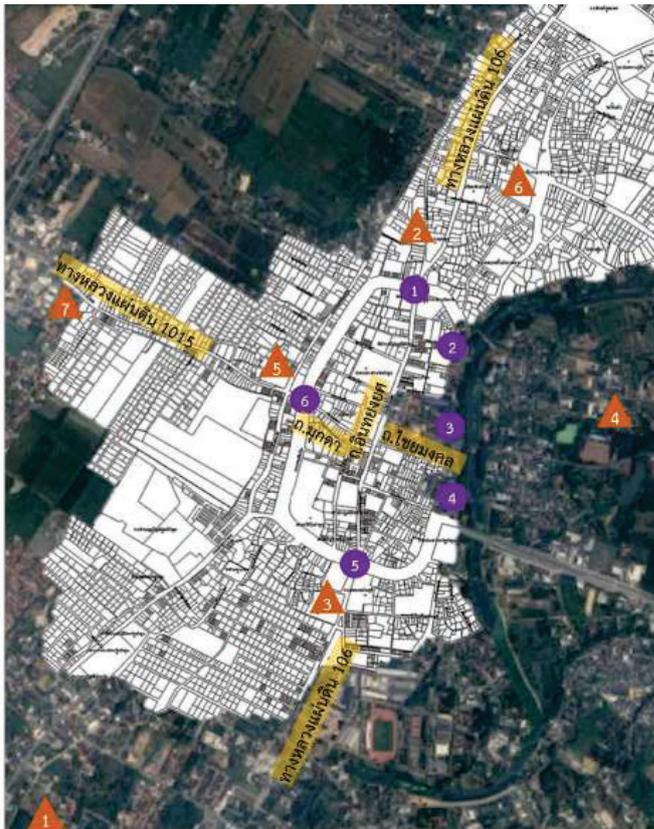


ภาพที่ 2 ลักษณะภูมิประเทศในขอบเขตเทศบาลเมืองลำพูน
ที่มา: Srisuwan (2019b)

2. วัฒนธรรม

2.1 กายภาพที่สะท้อนวัฒนธรรม (material culture)

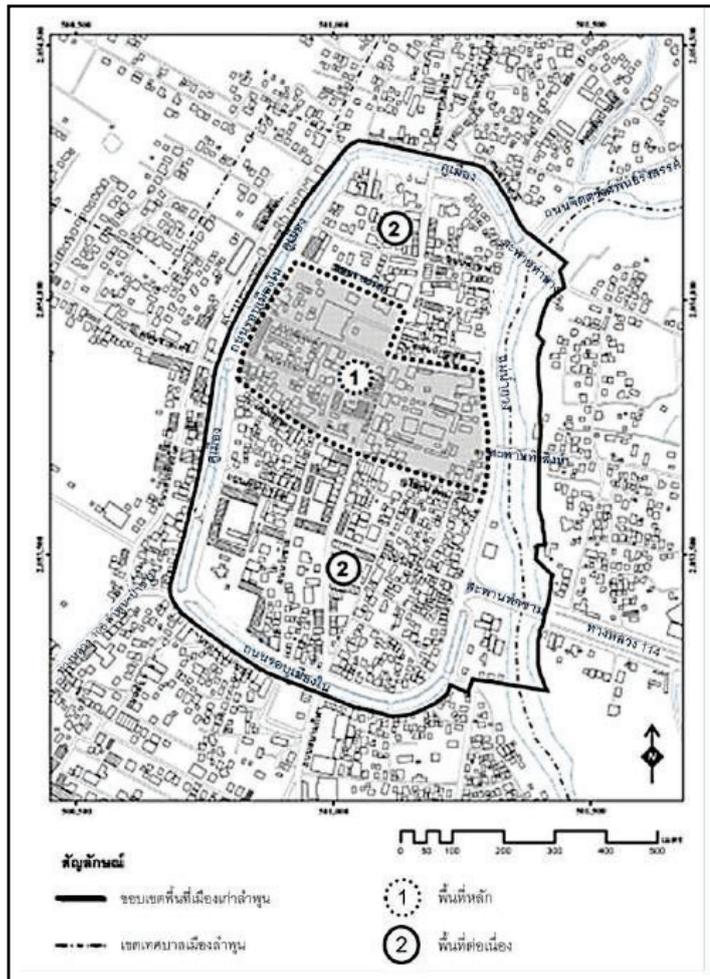
ลักษณะผังเมืองของเมืองลำพูน มีรูปลักษณะเป็นรูปรีคล้ายหอยสังข์ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ เมืองมีขนาดกว้างประมาณ 450 เมตร ยาวประมาณ 900 เมตร ด้านทิศใต้มีความกว้างกว่าด้านเหนือเล็กน้อย ครอบคลุมเนื้อที่ 0.648 ตารางกิโลเมตร (405.17 ไร่) ประกอบด้วย คูเมืองขนานกับกำแพงเมืองในทุกด้านยกเว้นด้านทิศตะวันออกที่มีแม่น้ำกวงเป็นปราการธรรมชาติ กำแพงเมืองก่อด้วยศิลาแลงสูงประมาณ 3 เมตร ประดับด้านบนด้วยอิฐทำเป็นรูปใบเสมา มีประตูเมืองโดยรอบ 6 ประตู ได้แก่ ประตูช้างสีทางทิศเหนือ ประตูสี่ทางทิศใต้ของเมือง และประตูมหาวันทางทิศตะวันตก โดยมีประตูทางทิศตะวันออก 3 ประตู ได้แก่ ประตูท่านาง ประตูท่าสิงห์หรือประตูข้าว และประตูท่าขามหรือท่าข้าม เรียงจากด้านบนลงล่างตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายที่กำแพงเมืองและประตูเมืองส่วนใหญ่ถูกรื้อลงในปี พ.ศ. 2491 เหลือเพียงร่องรอยบริเวณฐานของประตูมหาวันด้านเหนือ ส่วนด้านใต้คงเหลือเพียงกองอิฐบางส่วน ผังเมืองวางแนวแกนในทิศเหนือ-ใต้ โดยยึดคติความเชื่อในเรื่องทิศมงคล (ทักษาเมือง) โดยมีวัดประจำทิศทั้ง 4 จำนวน 7 วัด (ดังภาพที่ 3) ประกอบด้วย วัดกู่ละมั่ง วัดพระคง วัดประตูสี่ วัดดอนแก้ว วัดมหาวัน วัดสันป่ายางหลวง และวัดจามเทวี (Chanreang, 2016) นอกจากนี้ ภายในเขตกำแพงเมืองลำพูนยังพบศิลปกรรมที่สำคัญในวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร คือ เจดีย์ทรงปราสาทในผังสี่เหลี่ยม เรือนธาตุทำซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ซึ่งสันนิษฐานว่ามีความสัมพันธ์กับศิลปะทวารวดีและเป็นต้นแบบให้กับเจดีย์ในศิลปะล้านนาในช่วงระยะแรกอีกด้วย (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2010)



สัญลักษณ์วัด	สัญลักษณ์ประตูเมือง
▲ วัดกัลยาณมิตร (วัดกรมเนียราม)	1 ประตูข้างสี่
▲ วัดพระคงฤาษี	2 ประตูท่านาง
▲ วัดประดู่สี	3 ประตูท่าสิงห์
▲ วัดคอนแก้ว	4 ประตูท่าข้าม
▲ วัดมหาวัน	5 ประตูสี
▲ วัดสันป่ายางหลวง	6 ประตูมหาวัน
▲ วัดจามเทวี	N W * E S

ภาพที่ 3 สันฐานเมืองลำพูน ตำแหน่งวัดประจำทิศ และประตูเมืองทั้ง 6 ของลำพูน

ปัจจุบันเมืองลำพูนเป็นเมืองประวัติศาสตร์หนึ่งในเมืองเก่า ที่ได้รับการประกาศเป็นเขตพื้นที่เมืองเก่า ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยกรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2554 ด้วยเหตุผล คือ เป็นเมืองเก่าที่มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยเป็นแหล่งวัฒนธรรมทวารวดี ต้นกำเนิดของอารยธรรมล้านช้าง ล้านนา และสิบสองปันนา โดยในประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าได้จำแนกพื้นที่ออกเป็น 2 บริเวณ คือ พื้นที่หลัก ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรได้รับการดูแลอย่างเข้มแข็ง ได้แก่ วัดพระธาตุทริภุญชัยรวมหาวีหาร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทริภุญไชย พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง ศาลากลางจังหวัดลำพูน และหนองน้ำจามเทวี เนื้อที่รวม 0.135 ตารางกิโลเมตร (84.33 ไร่) และพื้นที่ต่อเนื่องเป็นบริเวณที่ส่งเสริมอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่หลัก ได้แก่ พื้นที่ภายในขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูนยกเว้นพื้นที่หลัก มีเนื้อที่รวม 0.513 ตารางกิโลเมตร (320.54 ไร่) (ดังภาพที่ 4)



ภาพที่ 4 ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (2010)

ระบบถนนภายในคูเมืองถูกแบ่งด้วยถนนสายหลักโดยรอบทั้งสี่ทิศ ก่อรูปสัณฐานเมืองเป็นบล็อกอย่างหยาบ ๆ และมีถนนสายรองที่แยกจากถนนหลักที่เชื่อมกับพื้นที่เมืองเก่าใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ถนนสายรองทางด้านทิศเหนือของเมือง มีระบบถนนที่แจกการสัญจรเป็นกิ่งก้านสาขา ก่อให้เกิดสัณฐานเมืองในรูปแบบธรรมชาติ (organic pattern) และถนนสายรองที่ให้บริการเชื่อมต่อเมืองทางด้านทิศตะวันตก และทิศใต้ มีลักษณะเป็นรูปทรงเรขาคณิต ก่อรูปสัณฐานเมืองเป็นรูปตาราง (gridiron pattern) ส่วนภายนอกคูเมืองเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบด้วยทางหลวงแผ่นดิน จากโครงข่ายถนนข้างต้น พบว่า ถนนภายในเขตคูเมืองมีความกว้างที่สัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ (human scale) เอื้อต่อการเดินเท้า ปัจจุบันภายในเขตเทศบาลเมืองลำพูนมีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณตอนเหนือนอกกำแพงเมืองใน 2 ชุมชน

คือ ชุมชนสวนดอก และชุมชนสันปายางหลวง และมีการตั้งถิ่นฐานเบาบางทางทิศใต้ของกำแพงเมือง และทางทิศเหนือถัดขึ้นไปจากชุมชนที่มีความหนาแน่นมาก ได้แก่ บริเวณชุมชนหนองแสง ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ และชุมชนช่างฆ้อง (Srisuwan, 2019a) โดยพบกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยตามแนวถนนสายรองและตามซอยต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวสูง 1-2 ชั้น มีพื้นที่ว่างไม่มากนัก และที่อยู่อาศัยบางส่วนที่เคยเป็นคัมเจ้า มีขนาดที่ดินค่อนข้างใหญ่ อาคารประเภทพาณิชย์กรรมมักมีลักษณะเป็นตึกแถว (shop house) ตั้งอยู่ริมสองฟากถนนอินททยงยศ ถนนวังขวา ถนนวังซ้าย ถนนมุกดา และถนนรอบเมืองด้านตะวันตก อาคารมีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์สูง 2-3 ชั้น และมีตลาดสดหนองดอกทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง โดยพื้นที่ตลาดสดหนองดอกรวมถึงลานอเนกประสงค์ข้างอนุสาวรีย์พระนางจามเทวียังใช้เป็นพื้นที่ขายอาหารในเวลาากลางคืน และพบอาคารประเภทพาณิชย์กรรมมีหลายคูหาที่ปิดกิจการ เช่น บริเวณถนนมุกดาต่อเนื่องกับถนนอินททยงยศ และบริเวณถนนวังซ้ายหลังห้างแจ่มฟ้า (เดิม) กิจกรรมพาณิชย์กรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงมีลักษณะเฉพาะการให้บริการเฉพาะในเขตพื้นที่เมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบคูเมืองเท่านั้น

ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยส่วนหนึ่งจะอยู่ในรูปของการใช้งานผสมกันระหว่างการประกอบธุรกิจการค้าและการอยู่อาศัยอาคารพาณิชย์ (ดังภาพที่ 5) โดยพื้นที่ในเขตเมืองพบที่โล่ง (open space) ในหลายบริเวณ ได้แก่ สวนสาธารณะเจ้าหญิงแขกแก้ว (หนองจามเทวี) เป็นหนองน้ำขนาดเล็กสันนิษฐานว่าสำหรับใช้สอยในคัมเจ้านาย ลานอนุสาวรีย์พระนางจามเทวีและลานอเนกประสงค์ของเทศบาลเมืองลำพูนด้านข้างอนุสาวรีย์ฯ ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองซึ่งแต่เดิมเป็นหนองน้ำที่รับน้ำจากพื้นที่ต่าง ๆ ภายในเมือง มีชื่อว่า หนองดอก สันนิษฐานว่าเป็นแหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงช้างและม้าของเมือง ปัจจุบันถูกถมเพื่อพัฒนาเป็นตลาดหนองดอกและลานอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ตลอดจนพื้นที่ริมแม่น้ำกวังและริมคูเมืองมีความสมบูรณ์ของไม้ยืนต้นขนาดใหญ่โดยเฉพาะต้นจามจุรี ที่สร้างความร่มรื่นและภาพลักษณ์ให้แก่เมืองลำพูน

นอกเหนือไปจากกิจกรรมพาณิชย์กรรม การอยู่อาศัยและกิจกรรมการบริการในเขตเมืองลำพูนแล้วยังพบกิจกรรมประเภทเกษตรกรรมหลงเหลืออยู่ทางทิศตะวันตกของเขตเทศบาลเมืองลำพูนใน 2 บริเวณสำคัญ ได้แก่ ตอนเหนือของเขตชุมชนสันดอนรอม บริเวณหลังวิทยาลัยเทคนิคลำพูน และบริเวณด้านหลังถนนสันเหมืองใต้ เขตชุมชนมหาวัน (ดังภาพที่ 6) โดยพื้นที่ทั้งสองเป็นที่นาที่เชื่อมต่อถึงกันโดยทางเลียบบคันนาอยู่ด้านหลังอาคารตึกแถวและบ้านเรือนบนถนนหลัก ที่ดินส่วนใหญ่ของคหบดีในเมืองลำพูน ปล่อยให้เช่าทำนาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี ปัจจุบันยังคงดำเนินกิจกรรมอยู่หากแต่ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในรูปแบบวัฒนธรรมในอดีตได้คลาไคลตัวลง โดยเน้นเพียงกิจกรรมเพื่อผลิตผลผลิตเท่านั้น นอกจากนี้ ในเขตกำแพงเมืองยังพบอาคารเก่าที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรมจำนวนหนึ่ง ได้แก่ คัมเจ้าหลวงจักรคำ คัมเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ และคัมเจ้ายอดเรือ ตลอดจนอาคารบ้านเรือนที่เป็นเรือนไม้ค้าขาย และอาคารพาณิชย์รูปทรงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความงามบนถนนอินททยงยศ ถนนมุกดา ถนนไชยมงคล เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบร่องรอยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (vernacular architecture) หลงเหลืออยู่จำนวน 62 หลัง ซึ่งอาคารต่าง ๆ ส่วนใหญ่ไม่มีการใช้งานและต้องการการอนุรักษ์เป็นการเร่งด่วน



ภาพที่ 5 ลักษณะกายภาพในเขตเทศบาลเมืองลำพูน



ภาพที่ 6 ตำแหน่งและภูมิทัศน์วัฒนธรรมนาข้าวเขตเทศบาลเมืองลำพูน

2.2. ปฏิสัมพันธ์ความเชื่อมโยงของคนกับสภาพแวดล้อม

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองลำพูน ปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนรวม 12,903 คน จำแนกเป็น เพศหญิงร้อยละ 54.24 และเพศชาย ร้อยละ 45.76 ทั้งนี้จำนวนประชากรรวมในเขตเทศบาลเมืองลำพูน มีจำนวนลดลงทุกปีโดยอัตราการลดลงเฉลี่ยระหว่าง ปี พ.ศ. 2550-2561 มีอัตราร้อยละ 1.2 และในปี พ.ศ. 2561 มีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ย 1,574.6 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ที่พักอาศัยมานานหรือเป็นคนดั้งเดิมพื้นเมือง มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนปีละ 172,717 บาท มีภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า “คำเมือง” ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พบการใส่บาตรในทุกเช้าบริเวณใกล้กับเคหสถานและตลาด และผู้คนมักไปทำบุญที่วัดในวันพระ อีกทั้งผู้คนในเมืองร่วมกิจกรรมระหว่างกันผ่านงานประเพณีของเมือง โดยมีงานประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีสงกรานต์พระธาตุหริภุญชัย ประเพณีตักน้ำทิพย์และอัญเชิญน้ำทิพย์จากดอยชะม้อ งานพิธีวางพวงมาลาอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี กิจกรรมทำบุญสืบชะตาเมือง ประเพณีปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทงหรือยี่เป็ง โดยในการร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ผู้คนในเมืองนิยมแต่งกายในแบบล้านนา คือ ชายนุ่งกางเกงสะดอ (กางเกงขาก๊วย) สวมเสื้อผ้าฝ้ายหรือผ้าพื้นเมือง และคาดผ้าที่พุง ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอก นอกจากนี้ ยังพบความเป็นวัฒนธรรมในระดับย่าน เช่น อาหาร ภาษา โลกทัศน์ที่มีความแตกต่างในรายละเอียดของกลุ่มคนต่าง ๆ ในพื้นที่เมือง

สำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 24.66) รองลงมา คือ กำลังศึกษา (ร้อยละ 15.26) และอาชีพค้าขาย (ร้อยละ 15.23) ตามลำดับ (Provincial Community Development Office of Lamphun, 2018) ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์เมือง คือ กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งพบจำนวนนักท่องเที่ยวปีละราว 1 ล้านคน และมีแนวโน้มจำนวนเพิ่มสูงขึ้นทุกปี สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจราว 1,500 ล้านบาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 1.77 ของรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Lamphun Statistical Office, 2019) โดยสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ วัดพระธาตุหริภุญชัย ภายในเจดีย์ของวัดบรรจุพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดในปีระกา ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มเติมไปจากสถาปัตยกรรมและกิจกรรมประเพณีของวัดในเขตเมืองลำพูน

3. เรื่องราวทางประวัติศาสตร์

เมืองลำพูนเป็นศูนย์กลางอาณาจักรในยุคหริภุญไชย โดยปรากฏชื่อเมืองหริภุญชัยในศิลาจารึกอักษรมอญโบราณ 2 หลัก (Damrhikul, 2004) โดยปรากฏชื่อเก่าแก่ที่สุดใน พ.ศ. 1913 โดยมีกษัตริย์ปกครองอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 402 ปี จึงถูกพญามังรายเข้ายึดครองเมืองและรวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา และสถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นศูนย์กลางอาณาจักรในปี พ.ศ. 1835 เป็นผลให้ ความสำคัญของเมืองลำพูนในฐานะศูนย์กลางการปกครองถูกลดบทบาทลง หากแต่ยังคงบทบาทความเป็นเมืองศูนย์กลางทางศาสนาไว้ที่เมืองลำพูน (The Lamphun Provincial Office, 2023)

เรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองลำพูนส่วนใหญ่ได้จากเอกสารโบราณ 3 ชิ้นหลัก ๆ ได้แก่ จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานมูลศาสนา ซึ่งเขียนขึ้นโดยพระสงฆ์ล้านนาในราวพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา (Chanreang, 2016) โดยในการตั้งถิ่นฐานของผังเมืองลำพูนที่เป็นรูปหอยสังข์นั้น ตีความตามตำนานจามเทวีวงศ์ว่าจะยึดคติว่าหอยสังข์ คือ สัญลักษณ์ของพระนารายณ์ที่เป็นอวตารของพระวิษณุ

เทพผู้ปกป้องดูแลรักษาโลก เกี่ยวโยงโดยอ้อมกับระบอบความคิดภูมิจักรวาล อีกทั้งการสร้างวัดประจำทิศ ยังเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระนางจามเทวีผู้ขึ้นครองเมืองตามคำเชิญของพระฤๅษีวาสุเทพ ในปี พ.ศ. 1206 ได้โปรดให้สร้างวัดประจำทิศทั้ง 4 เรียกว่า "จตุรพุทธปราการ" เพื่อเป็นพุทธปราการ ปกป้องกันภัยให้พระนครอยู่ยั่งยืนยง ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวง อีกทั้งมีการกำหนดพื้นที่ใช้สอยที่สัมพันธ์ กับความเชื่อเรื่องทิศมงคลที่ผสมผสานเข้ากับแนวคิดเมืองมีชีวิต

ส่วนประกอบของเมืองเสมือนอวัยวะที่ประกอบกันเป็นร่างกาย มีพัฒนาการมาจากการนับถือผี ผวนกับความเชื่อศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยแบ่งพื้นที่ในกำแพงเมืองหรือในเขตรั้วบ้านเป็นเก้าช่องตาม คติมันดาละ (mandala) แบบฮินดู และขยายผลสู่ความเชื่อเรื่องทิศทั้งแปด โดยพื้นที่ทางตอนเหนือของ เมืองถือเป็นอวัยวะส่วนศีรษะ อยู่ในทิศมงคลและเป็นที่เนินหลังเต่า เป็นที่ตั้งของพระราชวัง ขว่งหลวง คู่่มเจ้า พระคลังสมบัติและวัดสำคัญ ส่วนตอนใต้ถือเป็นอวัยวะส่วนขา เป็นทิศที่ต่อยกว่าและเป็นที่ย่ำเท้า เป็น ที่อยู่ของเสนาบดี เจ้าชั้นรอง โรงช้าง และโรงม้า และบริเวณริมคูเมืองด้านทิศใต้ของพื้นที่สำนักงานประปา ส่วนภูมิภาค สาขาลำพูนเป็นพื้นที่ที่บูรณาการเจ้าหลวงลำพูนและเจ้านายสายสกุล ณ ลำพูน รวมทั้งสิ้น 22 กู (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2010) โดยในการดำเนิน ชีวิตของชาวลำพูนหรือชาวล้านนา มักประกอบพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องทิศและแนวคิดเมือง มีชีวิตดังกล่าว เช่น พิธีกรรมบูชาท้าวทั้งสี่ของล้านนา (ทิศเบื้องบน-ผีแถนหรือผีฟ้า ทิศเบื้องล่าง-ผีร้าย ปีศาจ ทิศตะวันออก-ทิศด้านดี ทิศตะวันตก-ทิศด้านร้าย) พิธีกรรมสืบชะตาเมือง รวมถึงความเชื่อเรื่องซัด (อัปมงคล) และมงคล ในการตั้งถิ่นฐานตลอดจนข้อพึงระวังในการประพาสปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ประจำวัน เช่น ข้อซัดในการสร้างบ้าน ข้อซัดในการจัดพิธีศพ ข้อซัดเกี่ยวกับกิจกรรมทายาทของบุคคล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต การปฏิบัติตนต่างเสื่อมคลาย ความนับถือลงไปมากในปัจจุบัน

การวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสภูมิทัศน์วัฒนธรรมเทศบาลเมืองลำพูนด้วยเทคนิค SWOT Analysis

การวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสภูมิทัศน์วัฒนธรรมเขตเทศบาลเมืองลำพูนนั้นใช้เทคนิคการ SWOT Analysis โดยจำแนกศักยภาพออกเป็นด้านต่าง ๆ 4 มิติ ซึ่งจากการสำรวจและสอบถามตัวแทน ผู้อยู่อาศัยในเมืองลำพูน ได้ผลดังนี้ (ดังภาพที่ 7)

1. จุดแข็ง (strengths) เมืองลำพูนมีประวัติการตั้งถิ่นฐานนานนับพันปี และยังคงร่องรอยของ สิ่งปลูกสร้างและมรดกทางวัฒนธรรมที่ก่ออัตลักษณ์เป็นตัวตนของผู้คนในเมือง ได้แก่ กำแพงเมือง คูน้ำ รวมถึง วัดสำคัญจำนวนมากที่ผูกโยงร่วมกับความเชื่อและจิตวิญญาณของการเป็นชาวล้านนาที่สร้างความภาคภูมิใจ และสำนึกรักในถิ่นฐาน ซึ่งแสดงออกผ่านภาษา อาหาร เครื่องแต่งกาย และกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินเป็นวิถี ปฏิบัติปกติของผู้คน อีกทั้ง ในเมืองลำพูนยังคงเหลือกิจกรรมเกษตรกรรมที่เป็นกิจกรรมดั้งเดิมภายใน เมืองลำพูน ซึ่งน้อยนักที่แหล่งของการตั้งถิ่นฐานเป็นเมืองจะพบพื้นที่ในกิจกรรมเกษตรกรรมที่ประกอบเป็น

อาชีพในเขตเมือง นอกจากนี้ จาริตประเพณี บริบทสังคมยังได้หลอมผู้คนในเขตเมืองลำพูนให้เป็นผู้มีอัธยาศัยดี มีน้ำใจ และเอื้อเฟื้อเป็นส่วนใหญ่

2. จุดอ่อน (weaknesses) จุดอ่อนที่สำคัญของมรดกวัฒนธรรม คือ การขาดการตระหนักรู้ ถึงศักยภาพมรดกวัฒนธรรม และการขาดจัดการทรัพยากรมรดกวัฒนธรรม แม้ปัจจุบันจะมีการนำมรดก วัฒนธรรมของเมืองลำพูนมาเป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว ให้เป็นไปโดยธรรมชาติของการท่องเที่ยว โดยไม่มีแผนในการขยายผลการอนุรักษ์ และขาดหน่วยงานรับผิดชอบในระดับพื้นที่ที่ดูแลจัดการทรัพยากร อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ กิจกรรมอุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้เขตเมืองเก่ายังก่อให้เกิดการย้ายฐานเศรษฐกิจไป จากเมืองเก่า เมืองเก่าจึงซบเซาลง อีกทั้ง ย่านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมยังสร้างภาพลักษณ์ที่อยู่คนละขั้วกับ พื้นที่เขตเมืองที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม

3. โอกาส (opportunities) นโยบายระดับประเทศที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองรองเป็นโอกาส สำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจในเขตเมืองลำพูน และโอกาสในการสร้างการตระหนักรู้มรดกวัฒนธรรม และ ความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมแก่ชาวเมือง อีกทั้ง กิจกรรมการทำนาในเขตเมืองลำพูนที่แสดงถึง ภูมิปัญญาของชาวล้านนาในการบริหารจัดการน้ำ การจัดการระบบนิเวศ องค์กรความรู้ในการทำนาข้าว เป็นโอกาสในการหยิบยกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวประเภทกลุ่มครอบครัวใน ปัจจุบันจำนวนหนึ่งนิยมการท่องเที่ยวที่สร้างประสบการณ์ใหม่ และสอดแทรกความรู้ไปในขณะเดียวกัน ทუნางจึงนับเป็นโอกาสในการเป็นสถานที่เรียนรู้นอกห้องเรียนและแหล่งมรดกวัฒนธรรมในเขตเมืองไปพร้อม กัน ผนวกกับเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และเทคโนโลยีโลกเสมือน ยังเป็นโอกาสในการเผยแพร่แหล่ง มรดกวัฒนธรรมลำพูน ตลอดจนสร้างประสบการณ์ในรูปแบบของความเสมือนจริงแก่สายตาชาวโลก

4. อุปสรรค (threats) การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่แข่งขันรุนแรงระหว่างเมืองต่าง ๆ ที่มีมรดก วัฒนธรรม ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองสามัญลำพูน นอกจากนี้ กิจกรรมการ ท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมอาจไม่ได้รับความสนใจในคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ ปริมาณการท่องเที่ยวที่เข้มข้น ยังอาจเป็นอุปสรรคให้เกิดการพัฒนาบ้านเรือน เปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสนับสนุนการ ท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดใหม่ที่บิดเบือนหรือลดทอนคุณค่ามรดกวัฒนธรรมของ เมืองลำพูนลง

จากการวิเคราะห์มิติในด้านต่าง ๆ ของภูมิทัศน์ลำพูนนั้น พบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูน เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความเป็นสามัญธรรมดา แม้จะมีสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติจากต้นจามจุรี ผังเมือง ที่ประกอบด้วยคูน้ำ กำแพงเมือง ตลอดจนสถาปัตยกรรมบ้านเรือนที่มีอายุยาวนาน และบางสถาปัตยกรรม เป็นสัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อล้านนาในการเป็นพระธาตุประจำปีเกิด แต่มิได้มี ความยอดเยี่ยมหรือหาที่เสมอเหมือนไม่ได้ในภูมิภาค อีกทั้ง อาคารบ้านเรือนตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในเมือง ลำพูนเป็นไปโดยวิถีแห่งเมืองปกติทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมืองลำพูนได้แสดงให้เห็นถึงพลังและความมีชีวิตชีวา ของวิถีสังคมเมืองในการขับเคลื่อนเมืองไปในวิถีแห่งตน



ภาพที่ 7 ศักยภาพภูมิทัศน์วัฒนธรรมเขตเทศบาลเมืองลำพูน

กิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ แม้จะคลายความเข้มงวดลงบ้างตามกาลเวลา หากแต่ยังคงกลิ่นอายของสำนึกของคนท้องถิ่นที่มีความผูกพันต่อถิ่นฐานของตนผ่านกิจกรรมประเพณีสาธารณะของเมืองที่มีผู้คนของเมืองเข้าร่วมกิจกรรมอย่างอุ่หนาผาคั่ง อาทิ กิจกรรมประเพณีสงกรานต์หรือบุญซัยประเพณีสลากย้อมเมืองลำพูน เป็นต้น ตลอดจนการประกอบสร้างกิจกรรมสาธารณะขึ้นใหม่ เช่น ประเพณีแขวนโคม ซึ่งถูกสร้างและผลิตซ้ำจนกลายเป็นประเพณีที่สำคัญในเมืองลำพูนปัจจุบัน รวมถึงถึงอาหารการกิน ภาษา การแต่งกายที่วิวัฒนาการไปตามยุคสมัย แต่ยังคงกลิ่นอายของความชื่นชอบ รสนิยม และค่านิยมของชาวลำพูน ความมีชีวิตชีวาของเมืองลำพูนซึ่งเป็นความปกติธรรมดาได้เปิดโอกาสแก่การท่องเที่ยวภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามัญ ผนวกกับทุ่งนาที่ยังคงดำเนินกิจกรรมหลังฉากของความศิวิไลซ์ของเมือง โดยผืนนาคือเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่แสดงถึงความผสมกลมกลืนระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ ตลอดจนพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อมโยงกับการประกอบกิจกรรมทำนา เช่น ประเพณีเกี่ยวข้าวเอาเฟือง ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีทานข้าวหลาม-ข้าวจี เป็นต้น เกิดเป็นโอกาสแห่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แปลกใหม่และการเรียนรู้กลางแจ้งในลักษณะการเรียนรู้จากบริบทเมืองสามัญ และความเป็นสามัญนี้เองที่มีพลังในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวตราบเท่าที่ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่ได้รับจากสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างไปจากการรับรู้หรือประสบการณ์เดิม

อภิปรายผลการศึกษา

เมืองลำพูนเป็นเมืองเก่า ที่ยังพบการอยู่อาศัยในพื้นที่ตลอดอายุการตั้งถิ่นฐานยาวนานกว่าหนึ่งพันปี มีภูมิทัศน์กายภาพที่แสดงหลักฐานถึงความเป็นเมืองเก่า ได้แก่ ประตูเมือง กำแพงเมือง คูน้ำ คันดิน โบราณที่ล้อมรอบเมือง รวมถึง วัดโบราณที่สำคัญ และเรือนโบราณ ที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงพัฒนาการของเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนกิจกรรมการใช้พื้นที่ที่สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน ประกอบสร้างเป็นเรื่องเล่าและตำนานอันน่าภาคภูมิใจของชาวเมืองลำพูน อย่างไรก็ตาม พลวัตของเมืองลำพูนได้ปรับเปลี่ยนลักษณะกายภาพของเมืองให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ วิถีชีวิต ตลอดจนเทคโนโลยีการก่อสร้างในปัจจุบัน อาคารบ้านเรือนถูกปรับเปลี่ยนจากอาคารเรือนไม้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในอดีตเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนด้วยเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ การรื้อแนวกำแพงเมือง และประตูเมือง เพื่อขยายเป็นพื้นที่ถนนที่มีช่องทางสัญจรที่เหมาะสมกับวิถีการสัญจรในปัจจุบัน พื้นที่ข่วงหลวงที่ถูกทดแทนด้วยอาคารราชการภายหลังดินแดนถูกควมรวมเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยปัจจุบัน เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อภูมิทัศน์ของเมือง โดยเป็นผลให้คุณสมบัติเรื่องความเป็นของแท้ดั้งเดิมของพื้นที่ (authenticity) และความครบถ้วนสมบูรณ์ (integrity) ให้มีน้ำหนักน้อยลงอีกทั้งตำแหน่งของการเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าและการบริการของเมืองที่เคลื่อนตำแหน่ง ไปยังพื้นที่โดยรอบนิคมอุตสาหกรรมที่อยู่ห่างจากตัวเมืองเดิมเพียง 5 กิโลเมตร และการย้ายสถานที่ราชการจากศูนย์กลางเมืองเดิมไปยังศูนย์ราชการแห่งใหม่ บนถนนสุขุเปอรไฮเวย์ (16 กิโลเมตรจากศูนย์กลางเมืองเดิม) ส่งผลให้ศูนย์กลางเมืองลำพูนถูกลดบทบาทลงเหลือเพียงฐานะในการเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของเมือง ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในกิจกรรมร่วมของชุมชน เช่น กิจกรรมสนทนา กิจกรรมดูแลพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ที่เริ่มคลายตัวลง คงเหลือเพียงกิจกรรมชุมชนที่ผนวกกับความเชื่อในระดับเมือง เช่น กิจกรรมพิธีสืบชะตาเมือง กิจกรรมสงกรานต์ ซึ่งนับเป็นความท้าทายต่อการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูน

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงและโลกาภิวัตน์ที่เร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น เมืองลำพูนยังพบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ซึ่งยากที่จะพบในพื้นที่เขตเมืองในสมัยปัจจุบัน โดยพบนาข้าวซึ่งถูกบดบังจากอาคารบ้านเรือนที่เป็นฉากหน้าของเมืองลำพูน โดยเป็นนาผืนสุดท้ายซึ่งควรค่าแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีการปลูกข้าว การบริหารจัดการน้ำของที่นาแหล่งภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงออกถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และควรเร่งดำเนินการต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่พลเมืองโดยรวม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีปริมาณความต้องการมากและแพร่หลายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมืองประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ของโลกต่างเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ การเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลายเป็นอุตสาหกรรมชั้นนำที่ก่อให้เกิดเศรษฐกิจจำนวนมากแก่เมืองเป้าหมาย โดยเมืองต่าง ๆ ล้วนมุ่งแสวงหาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวที่เข้มข้นยังผลให้หลายเมืองของมรดกโลกต้องปรับตัวโดยแสดงออกถึงสภาพที่แท้จริง (reality) ของความเป็นอยู่ของผู้คน เช่น

เมืองหลวงพระบาง หรือปิ้ง ที่ปรับตัวด้วยการรักษารูปด้านหน้าอาคารให้คงสภาพอาคารเดิมแต่ปรับเปลี่ยนกิจกรรมภายในอาคาร หรือการยอมให้เกิดกิจกรรมพาณิชย์กรรม เช่น ภัตตาคาร โรงแรม ให้เกิดขึ้นในเมือง นับเป็นความพยายามที่จะรักษาภาพรวมของเมืองให้ยังคงบรรยากาศบริบทของการเป็นเมืองมรดกโลก

หากมองย้อนกลับมาที่เมืองลำพูน ซึ่งเป็นเมืองสามัญที่ดูเหมือนจะมีทุกอย่าง ๆ จะเหมือนกับเมืองอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป แต่จุดเด่นที่แตกต่างในความสามัญของเมืองลำพูน คือ กิจกรรมในเมืองที่เป็นกิจกรรมที่เป็นสภาพที่แท้จริง (reality) โดยไม่แต่งเติม มืองค์ประกอบของสภาพกายภาพที่ยังคงเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ ตลอดจนสถาปัตยกรรมที่ยึดโยงกับคติความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดของชาวล้านนา อีกทั้ง กิจกรรมเศรษฐกิจบนฐานเกษตรกรรมที่เป็นของจริง ไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองต่อการท่องเที่ยวเป็นหลัก วัฒนธรรมต่าง ๆ ช่างต้นล้วนสร้างขึ้นเพื่อสะท้อนวัฒนธรรมและเป็นความเป็นหนึ่งและสำนึกชุมชนที่สร้างให้เกิดองค์รวมของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองลำพูน จึงเป็นโอกาสอันดีในการที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองสามัญ (ordinary city) แบบเมืองลำพูนให้สามารถมีเศรษฐกิจที่สามารถเลี้ยงตัว ยืนหยัดต่อสู้กับกระแสการพัฒนาเมืองที่กำลังคืบคลานเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้งานพื้นที่ ไปสู่กิจกรรมภาคพาณิชย์กรรมและบริการ ต่อยอดความมั่นคงทางอาหารแก่เมืองลำพูน รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้และปลูกจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม โดยเทศบาลเมืองลำพูนเป็นผู้ดูแลหลักระดับท้องถิ่น ซึ่งในขอบข่ายหน้าที่รับผิดชอบ สามารถต่อยอดและสนับสนุนการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมในรูปแบบสามัญ (ordinary tourism) ได้ในหลากหลายมิติ ตั้งแต่การวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดสรรงบประมาณสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรมของเมือง ผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ในโลกออนไลน์ จัดสร้างกิจกรรมเทศกาลการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับฤดูกาลของพิธีกรรมที่สำคัญ การสนับสนุนให้เกิดเป็นชั้นเรียนนอกห้องเรียน ในสถานที่จริง หรือการจัดให้มีการทำกิจกรรมปลูกข้าว เกี่ยวข้าว รวมถึงกิจกรรมงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าวของเครื่องใช้ในพิธีกรรม แกนนักเรียนในสังกัดหรือบุคคลที่สนใจ ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือ การที่ชาวลำพูนได้เข้าใจในภูมิวัฒนธรรมในถิ่นฐานของตน ตลอดจนสร้างประสบการณ์ใหม่แก่เยาวชนในเมืองและนักท่องเที่ยว และให้ชาวชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวไปพร้อมกัน

สรุปผลการศึกษา

การท่องเที่ยวเมืองสามัญในเขตเมืองลำพูน แม้จะขาดซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิม ความครบถ้วนสมบูรณ์ (integrity) ตลอดจนคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (outstanding universal value) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการประเมินการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก แต่วิถีชีวิตของผู้คนที่ดำเนินไปเป็นกิจวัตรเป็นปกติธรรมดา กลับมีสิ่งที่น่าสนใจและค้นหาเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ใหม่แก่ผู้มาเยือน โดยการท่องเที่ยวภูมิทัศน์วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงประชาคมโลก กับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นแก่สาธารณะ เมืองสามัญลำพูน ประกอบด้วย ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เป็นกายภาพ เช่น กำแพงเมืองคูน้ำ ตลอดจนเรือนโบราณและพื้นที่สาธารณะที่สัมพันธ์กับการใช้งาน วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีต ล้วนเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการยืนยันเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองลำพูน และการที่เมือง

ยังคงมีการใช้งานปัจจุบัน ได้สร้างให้เกิดสัมผัสแห่งความเชื่อมโยงของผู้คนกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เป็นประสบการณ์แห่งเรื่องราวที่เป็นของจริง สอดคล้องกับสภาพบริบทสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองปัจจุบัน อีกทั้ง เป็นความท้าทายที่มีต่อกระแสการพัฒนาปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเป็นเมืองที่เข้มข้นในทุกขณะของเมืองสามัญ และความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนที่คลายความเหนียวแน่นลง

ทั้งนี้ การสำรวจเมืองลำพูนทำให้ค้นพบโอกาสของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน หนทางในการสร้างสำนึกแห่งถิ่นที่ (sense of place) ของคนในพื้นที่ โดยหากผนวกสิ่งที่เป็นวิถีสามัญของชาวลำพูนให้สามารถสร้างให้เกิดเศรษฐกิจจะยังผลให้มรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ จะดำรงอยู่สืบไป ซึ่งปัจจุบันเศรษฐกิจในเมืองชบเซาเนื่องจากขาดแหล่งงานที่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับเมือง ด้วยมรดกวัฒนธรรมที่หลากหลายของเมืองลำพูนจึงเป็นจุดแข็งที่จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งการจะพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบสามัญให้มีความยั่งยืนนั้นต้องการความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในหลายระดับตั้งแต่ การกำหนดนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองสามัญ การควบคุมวางผังการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ประสานเศรษฐกิจ วิถีชีวิตปกติ และวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน

จากผลการศึกษาจึงสามารถสรุปได้ว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม สังคม และการเมืองที่มีอัตลักษณ์ของเมืองลำพูน ได้เปิดโอกาสให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบการเสริมสร้างประสบการณ์ โดยเป็นความจริงแท้ที่ผูกพันกับเศรษฐกิจ และพัฒนามรดกวัฒนธรรมของเมืองอย่างเป็นองค์รวม โดยผลลัพธ์ของการพัฒนาจะก่อรูปทั้งในรูปแบบของสิ่งที่จับต้องได้ คือ มูลค่าเศรษฐกิจ และผลลัพธ์ที่จับต้องไม่ได้ ทั้งฝ่ายผู้ที่อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยว โดยชาวเมืองลำพูนจะเกิดการตระหนักรู้ในมรดกวัฒนธรรม เกิดจิตสำนึกรักถิ่นฐาน การมีส่วนร่วมเพื่อรักษามรดกวัฒนธรรม และชุมชนที่เข้มแข็งตามลำดับ และประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวในการทำความเข้าใจในคุณค่า จิตวิญญาณ และบริบทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ยอมรับในกระบวนการของวัฒนธรรมที่เป็นธรรมชาติภายใต้เทคโนโลยีปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่เมืองแต่ละเมืองมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่เฉพาะตัว การสำรวจ ค้นหาภูมิทัศน์กายภาพ ตลอดจนการสืบค้นเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมือง รวมถึงกิจกรรมในเมืองที่ยึดโยงผู้คนเข้าไว้กับสถานที่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์เมือง การส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นของเมืองสามัญให้เด่นชัดขึ้น จะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้คนในเมืองและสามารถใช้เป็นหนทางในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ทั้งนี้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองสามัญเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวบนพื้นฐานกิจกรรมจริง และความเป็นปัจจุบันของเมืองที่นอกเหนือไปจากการท่องเที่ยวกระแสหลักและตอบสนองประสบการณ์แปลกใหม่แก่นักท่องเที่ยว อนึ่ง คุณค่าของวัฒนธรรมในเมืองสามัญเป็นฉันทามติ (consensus) ของสังคมเมืองที่มีระหว่างกัน มีคุณค่าในการปกป้องไม่ต่างจากเมืองอื่น ๆ ในมิติของการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการพื้นที่ เมืองสามัญจึงควรได้มีการเตรียมการเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่แสวงหาความแปลกใหม่ในบริบทเมืองสามัญ ซึ่งจะต้องวางแผนเพื่อจัดการที่ดินในเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Ashworth, G.J. & Larkham, P.J. (2014). **Building a new heritage: tourism, culture and identity in the New Europe**. London: Routledge.
- Bushell, R. & Staiff, R. (2012). **Rethinking relationships: world heritage, communities and tourism**. In Daly, P. & Winter, T. (Eds.). *Routledge handbook of heritage in Asia* (pp. 247-265). New York: Routledge.
- Buttimer, A. (1980). Home, reach, and the sense of place. In Seamon, A.B. (Eds). **The human experience of space and place** (pp.166-187). London: Taylor & Francis.
- Chanreang, T. (2016). Saphap lae naeothang karn anurak boran sathanthi prakot nai khamphi cham thawiwong. (In Thai) [A study of the state and conservation of archaeological sites in camadevivamsa scripture]. **Journal of Graduate Research**, 7(1), 137-151.
- Damrhikul, S. (2004). **Prawattisat lae sinlapa Hariphunchai**. (In Thai) [History and arts Hariphunchai]. Bangkok: Viriyah Business Co.Ltd.
- Department of Drainage and Sewerage, Pollution Control Department. (2018). **Chut truat wat khun phap nam: lumnam Ping**. (In Thai) [Water quality monitoring point: Ping river basin]. Retrieved April 14, 2019, from <http://iwis.pcd.go.th/index.php>
- Digital Government Development Agency (Public Organization). (2018). **Khomun phikat LAT/LONG thitang tambon**. (In Thai) [Coordinate information LAT/LONG of district location]. Retrieved May 3, 2019, from <https://data.go.th/DatasetDetail.aspx?id=c6d42e1b-3219-47e1-b6b7-dfe914f27910>
- Fernandez, F.J. & Del Espino Hidalgo, B. (2014). **Cultural heritage and ordinary landscapes: keys for their valorization and protection**. Proceedings of the 4th International Conference on Heritage and Sustainability Development. Barcelos: Portugal.
- Fleure, H.J. & Davies, M. (1989). **A natural history of man in Britain**. London: Penguin Books Ltd.
- Fouberg, E.H., Murphy, A.B. & De Blij, H.J. (2015). **Human geography: people, place, and culture**. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Fowler, P.J. (2003). **World heritage cultural landscapes 1992-2002**. Retrieved March 4, 2023, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133121>

- Groth P. & Bressi, T.W. (1997). **Understanding ordinary landscapes**. Yale University Press: London.
- Hart, J.F. (1975). **The look of the land**. New Jersey: Englewood Cliffs.
- Jacques, D. (1994). The rise of cultural landscapes. **International Journal of Heritage Studies**, 1, 91-101.
- Lamphun Statistical Office. (2019). **Thongthiao Lamphun**. (In Thai) [Tourism in Lamphun]. Retrieved October 16, 2020, from http://lamphun.nso.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=775:2019-08-22-06-50-52&catid=102&Itemid=507
- Lewis, P.F. (1979). Axioms for reading the landscape: some guides to the American scene. In Meinig, D.W. (Ed.). **The interpretation of ordinary landscapes: geographical essays** (pp. 11-32). Oxford: Oxford University Press.
- Meinig, D.W., et al. (1979). **The interpretation of ordinary landscapes: geographical essays**. Oxford: Oxford University Press.
- National Park Service. (2022). **Understand cultural landscapes**. Retrieved April 20, 2023, from <https://www.nps.gov/subjects/culturallandscapes/understand-cl.htm>
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2010). **Phaen maebot lae phang maebot karn anurak lae phatthana boriwen mueang kao Lamphun**. (In Thai) [Master plan and plan for preserving and developing the old city of Lamphun]. Retrieved June 4, 2020, from July 5, 2020, <https://lamphuncity.go.th/wp-content/uploads/2021/09/รายงานฉบับสุดท้าย.pdf>
- O'Hare, D. (1997). Interpreting the cultural landscape for tourism development. **Urban Design International**, 2, 33-54.
- Provincial Community Development Office of Lamphun. (2018). **Rai ngan khunnaphap chiwit khong khon thetsaban Mueang Lamphun, amphoe Mueang Lamphun changwat Lamphun pi 2561**. (In Thai) [Report of life quality of residents at Lamphun municipality, Mueang Lamphun district, Lamphun province]. Retrieved June 22, 2020, from Lamphun: <https://lamphun.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/54/2021/07/เอกสารรายงานคุณภาพชีวิตฯ-ปี-61-ครบเล่ม.pdf>
- Thai Royal Gazette. (1936). **Phraratchakritsadika chattang thetsaban Mueang Lamphun changwat Lamphun phutthasakkarat 2479**. (In Thai) [Royal decree on the establishment of Mueang Lamphun municipality, Lamphun province, buddhist era 2479]. Bangkok: Cabinet and Royal Gazette Publishing Office.

- Sopher, D.E. (1981). Geography and religions. *Progress in Human Geography*, 5(4), 510-524.
- Sirisrisak, T. (2009). Conservation of Bangkok old town. *Habitat International*, 33(4), 405-411.
- Srisuwan, A. (2019a). **Khronkarn karn phatthana naeo thangkarn chai prayot thidin phuea karn anurak lae chatkarn nam: phuenthi thetsaban mueang Lamphun.** (In Thai) [Land use planning approach for water conservation and management: Lamphun city]. Chiang Mai: Faculty of Architecture.
- Srisuwan, A. (2019b). **Thankhomun phaenthi khong samnangkan yotha thi karn lae phangmueang changwat Lamphun.** (In Thai) [Map database of Department of Public Works and Town & Planning Lamphun]. Lamphun: Department of Public Works and Town & Planning Lamphun.
- Taylor, K. (1989). Conservation and interpretation study of the rural heritage landscape of the Lanyon-Lambrigg area, ACT. *The Historic Environment*, 7, 16-23.
- Taylor, K. (2012). **Heritage challenges in Asian urban cultural landscpae settings.** In Daly, P. & Winter, T. (Eds). *Routledge handbook of heritage in Asia* (pp. 266-280). New York: Routledge.
- The Lamphun Provincial Office. (2023). **Kiaokap changwat.** (In Thai) [About the province]. Retrieved May 2, 2023, from <https://www.lamphun.go.th/th/information/aboutus/9/ประวัติความเป็นมาจังหวัดลำพูน>
- Whitehand, J.W.R. (1983). **The urban landscape: historical development and management.** London: Academic Press.
- Winter, T. & Daly, P. (2012). **Heritage in Asia: converging forces, conflicting values.** In Daly P. & Winter, T. (Eds). *Routledge handbook of heritage in Asia* (pp. 1-36). New York: Routledge.
- World Heritage Convention. (2021). **Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention, Paris.** Retrieved May 28, 2022, from <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>
- World Heritage Convention. (2023). **Cultural landscapes.** Retrieved April 4, 2023, from <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>
- Yuen, B. (2005). Searching for place identity in Singapore. *Habitat International*, 29, 197-214.